

OPKOMEN VOOR HET GEMANGELDE INDIVIDU

Hij heeft niet de brandende ambitie en is geen lid van een politieke partij. Maar als Geert-Jan Knoops zou worden gevraagd een politieke rol te vervullen – lees minister van Veiligheid en Justitie – dan zegt hij geen nee. “Ik denk dat ik een bijdrage zou kunnen leveren aan de politiek en dan met name aan de ontwikkeling van het recht.”

DOOR MIEK SMILDE FOTO'S CHANTAL ARIËNS

Knoops' advocaten in Amsterdam – zes advocaten – zetelt in een klassiek pand recht tegenover het Concertgebouw in Amsterdam. Een sfeervolle entree, stijlvol, licht. In de ontvangstkamer hangen drie schilderijen van de hand van de Nederlandse schilder Tjerk Reijninga. Een appel, een stilleven met een karaf en een citroen, een zeegezicht met twee oude zeilschepen. Zijn partner en echtgenote Carry Knoops-Hamburger koos de schilderijen uit, omdat ze ze rustgevend vindt. “Als iemand hier voor de eerste keer binnenkomt, bijvoorbeeld omdat hij wordt verdacht van een strafbaar feit, is het allemaal al emotioneel genoeg. Het eerste wat dan nodig is, is rust.”

Zonder zijn vrouw en de rest van het team zou hij niet kunnen doen wat hij allemaal doet, benadrukt Geert-Jan Knoops direct aan het begin van het gesprek. Hij doet veel. Advocaat in tal van (internationale) strafzaken, bijzonder hoogleraar politiek van het internationaal recht aan de Universiteit van Amsterdam, *visiting professor* internationaal strafrecht aan de Shandong University in China, schrijver van populair wetenschappelijke boeken over onder andere Osama Bin Laden, maar ook van enkele thrillers, luitenant-kolonel (reserve) bij het Korps Mariniers. Publicist van talloze wetenschappelijke artikelen, spreker en veel geziene gast in talkshows en actualiteitenprogramma's. Zonder zijn partner Carry, die hij in 1993 leer-

de kennen op advocatenkantoor Moszkowicz in Den Bosch, zou het allemaal niet mogelijk zijn. “Zij is echt de drijvende kracht.”

De beeldspraak is toepasselijk. Knoops en zijn echtgenote zijn ook zeilers. In 2012 en 2013 werden ze met een team van het Korps Mariniers twee keer maal Nederlands kampioen in de ORC-I klasse zeilen. Carry Knoops is oprichter van de stichting Miles4Justice dat door deelname aan (internationale) zeilwedstrijden aandacht vraagt voor mensenrechten. Knoops zelf is columnist van het zeilmagazine *Nautique*. Knoops' kantoor stond bovendien de Nederlandse zeiler Dirk de Ridder bij die in 2013 vijf jaar werd geschorst door de International Sailing Federation,

omdat hij tijdens de America's Cup World Series in 2012 betrokken zou zijn geweest bij het plaatsen van extra gewicht aan boord. Knoops wist in 2014 ten overstaan van het Court of Arbitration for Sports in Lausanne de schorsing terug te brengen tot achttien maanden.

HERZIENINGSZAKEN

Mens tegen macht. Individu versus systeem. In de talloze interviews die Knoops de afgelopen jaren gaf, komen die woorden steeds terug. Het is wat hem ten diepste drijft als advocaat: stem geven aan de eenling die wordt gemengeld door instituties, massa's en meningen. Opkomen voor de rechten van mensen die worden bedreigd door krachten die groter zijn dan henzelf.

Niet voor niets verwierf Knoops naam in enkele geruchtmakende herzieningszaken, waaronder de zogeheten Puttense moordzaak en de zaak tegen bejaardenverzorgster Ina Post. Zij werd in 2010 na 23 jaar alsnog vrijgesproken van de doodslag op een van haar cliënten, nadat zij eerder tot zes jaar gevangenisstraf was veroordeeld. In mei dit jaar besloot de Hoge Raad dat de strafzaak tegen Martien Hunnik moest worden overgedaan in wat de Hilversumse showbizz-zaak is gaan heten. Advocaat van Hunnik: Geert-Jan Knoops.

POLITIEKE CONTEXT

Naast zijn rol in de herzieningspraktijk – die het *Knoops' innocence project* is gedoopt en waarvan Carry Knoops directeur is – staat de advocaat veel verdachten bij die terechtstaan voor een van de internationale tribunalen: het Joegoslavië-tribunaal, het Ruanda-tribunaal, het Cambodja-tribunaal, het Sierra Leone-tribunaal. Stuk voor stuk instituties van het internationaal recht die functioneren in een sterk politiek geladen context, zoals Knoops het ervaart. “In zekere zin houd ik me professioneel al met politiek bezig”, antwoordt de advocaat als ik hem vraag of hij geen politieke ambities heeft. “Het internationaal strafrecht is een vakgebied dat met name balanceert op de grens tussen politiek en recht. Mijn leerstoel op de Universiteit van Amsterdam heet ook niet voor niets ‘politiek van het internationaal recht’. De hele discussie over een MH17-tribunaal is een politieke discussie en heeft weinig met recht te maken. Minister-president Rutte heeft, samen met Maleisië en Australië, een daad willen stellen door zo snel mogelijk een VN-tribunaal op te zetten, begrijpelijk, maar die politieke afweging had ik in dit geval anders laten uitvallen, qua timing althans. In dat opzicht denk ik soms al als een politicus.”

WIE IS GEERT-JAN KNOOPS?

Geert-Jan Knoops (Eindhoven, 10 juni 1960) is advocaat en bijzonder hoogleraar politiek van het internationaal recht. Na de havo doorliep hij de pedagogische academie (akte hoofdonderwijzer). Tijdens de vervulling van zijn militaire dienstplicht werd Knoops geselecteerd voor de officiersopleiding van het Korps Mariniers die hij als ‘best officer’ van zijn jaar (1981-1982) doorliep, waarna hij commandant werd van een infanteriepeloton. In die hoedanigheid stond hij een paar keer militairen bij die voor de krijgsraad moesten verschijnen. Daarna besloot hij rechten te gaan studeren. Dat deed Knoops van 1982 tot 1987 in Tilburg en Utrecht. Hij startte zijn advocatuurlijke loopbaan op het kantoor van Moszkowicz advocaten in Den Bosch, waar hij

Carry Hamburger leerde kennen met wie hij in 1993 trouwde. Zij heeft drie zoons uit een eerdere verbintenis.

In 1994 richtten Knoops en zijn vrouw een eigen kantoor op, Knoops’ advocaten in Amsterdam. Knoops promoveerde twee keer, aan de Universiteit Leiden en aan National University of Ireland. Vanaf 2003 was hij hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht – en vanaf 2006 hoogleraar internationaal strafrecht – in Utrecht. Sinds begin 2015 bekleedt hij de bijzondere leerstoel Politiek van het internationaal recht aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 2013 is hij daarnaast gasthoogleraar Internationaal strafrecht aan de universiteit van Shandong in China.

PLASTIC SOEP

Het internationaal recht zelf vermag eigenlijk ook niet zoveel, moet Knoops toegeven. Neem de milieuvuiling. “Op de oceanen drijven twee eilanden zo groot als de staat Texas, die ontstaan zijn uit afval, plastic soep. Het is een van de grootste bedreigingen van het milieu en internationaalrechtelijk kunnen we er niets aan doen. We hebben verdragen waarin staat dat de zee schoon moeten blijven, maar als het erop aankomt, kijken alle landen naar elkaar, want niemand wil opdraaien voor de schoonmaakkosten. Er bestaat geen internationale waterpolitie die op volle zee kan handhaven. Dat zou wel een oplossing kunnen zijn. Handhaven en gigantische boetes uitdelen aan de vervuilers. We hebben er niets aan om landen te gaan dagvaarden als het kwaad al is geschied. Nog afgezien van het feit dat staten niet strafrechtelijk kunnen worden vervolgd voor internationale misdrijven. Of kijk naar de Japanse walvisvangst. Het internationaal gerechtshof rekende vorig jaar maart, op verzoek van Australië, af met het argument van Japan dat het een wetenschappelijke rechtvaardiging zou hebben voor de walvisvangst in de zuidelijke IJszee, maar de uitspraak van het internationaal gerechtshof kan niet worden afgedwongen.”

“De juridische oplossingen falen”, herhaalt Knoops een paar keer. Dat geldt voor de plastic soep net zo hard als voor de duizenden mensen die in gammele bootjes de Middellandse zee oversteken in de hoop Fort Europa te bereiken. “Het internationaal recht is op papier redelijk

solide wat betreft afspraken over de opvang en behandeling van migranten, maar het hele beginsel van *non refoulement*, het niet terugzenden van vluchtelingen naar het land waar zij worden bedreigd, wordt uitgehold door mensen niet eens de kans te geven ergens asiel aan te vragen. Kijk, dé oplossing is er niet. Er zal een selectiesysteem moeten bestaan. Maar zoals het nu gebeurt, is niet zoals het Vluchtelingenverdrag beoogt.”

MOTIVERING

Wie de hoogleraar zo beluistert, vraagt zich af of het internationaal recht nog wel zin heeft. Is het niet verstandiger te investeren in pragmatische oplossingen in plaats van te ijveren voor juridische principes of 120 miljoen euro per jaar uit te geven aan een Internationaal Strafhof dat tot op heden slechts tot twee veroordelingen kwam? Knoops is voorzichtig. “Je moet je afvragen of het verstandig is een politiek orgaan als de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties te introduceren in een juridisch proces”, zegt hij. “Hoe zit het dan bijvoorbeeld met de scheiding der machten? Aan de andere kant moeten

we niet naïef zijn. We moeten de kop niet in de zand steken; het lijkt onontkoombaar dat het internationaal strafrecht een politieke dimensie heeft. Dat is a *fact of life* en als aanklager moet je daarover ook niet moeilijk doen. Zolang je dat maar motiveert. Bij veel bestaande internationale tribunalen ontkennen de aanklagers dat er politieke motieven aan hun vervolgingen ten grondslag liggen. Dat is niet realistisch. Een van de meest

**“HET LIJKT
ONONTKOOMBAAR
DAT HET
INTERNATIONAAL
STRAFRECHT
EEN POLITIEKE
DIMENSIE HEEFT”**

prangende voorbeelden daarvan vind ik, nog steeds, de vervolging van Charles Taylor bij het Sierra Leone tribunaal. De Amerikaanse hoofdaanklager, David Crane, wilde naast Taylor nog twee andere Afrikaanse leiders doen vervolgen, maar is daarbij om politieke redenen tegengehouden. De Amerikanen hadden blijkens WikiLeaks-documenten belang bij een veroordeling van Charles Taylor, omdat ze anders bang waren voor destabilisering van de regio. Ik zeg niet dat de rechters zich door deze argumenten hebben laten leiden, maar dat er politieke argumenten ten grondslag kunnen liggen aan het vervolgingsbeleid, lijkt me zonneklaar.”

“Bij het Joegoslavië-tribunaal heeft het heel lang geduurd eer er ook een Kroaat werd gedagvaard”, gaat Knoops verder. “Tot dan toe waren het alleen maar Serviërs. Dat wijst op een politieke afweging. Bij het Rwanda-tribunaal zijn vrijwel uitsluitend Hutu’s vervolgd zonder dat duidelijk is geworden waarom dat het geval was. Ik vind dat de argumentatie die ten grondslag ligt aan vervolgingsbeslissingen inzichtelijk en toetsbaar zou moeten zijn. Als verdediging kunnen wij heel vaak niet aan de verdachte uitleggen waarom hij wel en een ander niet wordt vervolgd. Voor de legitimiteit van de vervolging zou dat beter geduid kunnen worden. Het internationaal strafrecht zou daarmee aan geloofwaardigheid winnen.”

Niet alleen internationaal, maar ook nationaal zou het Openbaar Ministerie zijn vervolgingsbeslissingen beter kunnen en moeten toelichten, vindt Knoops. Daardoor zou misschien ook het almaar stijgend aantal artikel 12 procedures – waarin burgers de niet-vervolgingsbeslissing van het OM kunnen laten toetsen door het gerechtshof om alsnog vervolging af te dwingen – teruggedrongen kunnen worden. “Als het OM iets beter zou uitleggen waarom een bepaalde zaak wordt geseponeerd, zouden burgers zich er misschien gemakkelijker bij neerleggen. Het zou in elk geval goed zijn om inzicht te krijgen in de redenen van al dan niet vervolging. Voor verdachten, maar ook voor de samenleving kan dat verhelderend zijn.”

TERRORISMEBESTRIJDING

De motivering van vervolgingsbeslissingen zou een van de maatregelen kunnen zijn die Knoops, ware hij minister, wellicht zou nemen. Hij noemt er nog twee: de wetgeving op het gebied van terrorismebestrijding en de toenemende aandacht voor het slachtoffer in het strafproces. Beide ontwikkelingen zijn maatschappelijk bezien

**“DE WETGEVING
DIE OPSTELTEN EN
TEEVEN HEBBEN
GEÏNITIEERD GAAT IN
TEGEN DE KERN VAN
HET STRAFPROCES”**

te begrijpen, zegt hij, maar: “Ik zou behoudender willen zijn in de strafwetgeving. Het is afschuwelijk als je slachtoffer wordt van een misdrijf en een slachtoffer verdient zeker respect, maar de wetgeving die Opstelten en Teeven – de vorige minister en staatssecretaris van justitie – hebben geïnitieerd, gaat tegen de kern van het strafproces in, vind ik. Hetzelfde geldt voor de strijd tegen terrorisme. Het OM probeert jihadisme tegen te gaan door ook mensen te vervolgen die nog geen strafbaar feit hebben gepleegd, maar alleen in hun gedachten met de strijd bezig

zijn. Daar is het strafrecht niet voor. Het strafrecht is de laatste jaren steeds meer verworden tot een middel om politiek te bedrijven, om een politieke agenda te realiseren. Daarom dijt het recht ook steeds maar uit, omdat politici de suggestie wekken dat met het recht in de hand alle problemen opgelost kunnen worden. Dat is niet zo. Politici zouden teughoudender moeten zijn met de beloften die zij doen. Als er een vrijspraak volgt op de aanklacht dat twee jongemannen er jihadistische denkbeelden op nahouden en naar Syrië willen afreizen, faalt niet meteen het hele systeem.”

SCHADUWKANTEN

Burgers verwachten te veel van het strafrecht, denkt Knoops. Social media dragen daartoe bij. “Alles wat met recht te maken heeft, vindt de laatste jaren zijn weg op social media”, zegt de advocaat, die zelf regelmatig aanschuift bij *Nieuwsuur* of *Buitenhof*. “Mensen reageren op zaken waarvan zij vinden dat het geen recht, maar onrecht is. Als je bijvoorbeeld ziet hoeveel reacties er wereldwijd zijn op het bericht dat een Amerikaanse tandarts de leeuw Cecil heeft neergeschoten, dat is onvoorstelbaar. Binnen geen tijd waren er zo’n 150.000 handtekeningen verzameld om hem te laten uitleveren. Mensen zijn in dat soort zaken echt geneigd om de man eigenhandig aan te klagen. Vroeger verscheen er een berichtje in de krant: ‘Man doodt leeuw’. Nu komt het recht door de televisie en het scherm direct de kamer binnen.”

“Waar ik op doel is de toegangspoort tot het recht. Die staat tegenwoordig voor iedereen open. Dertig jaar gele-

**“DE TOEGANGSPOORT
TOT HET RECHT
STAAT VOOR
IEDEREEN OPEN.
DAT HEEFT OOK
SCHADUWKANTEN”**

den was het recht in zekere zin elitair. Nu is het van iedereen. Op zich is dat heel goed, maar er zitten schaduwkanten aan. Het systeem lijkt overspoeld te raken. Kijk bijvoorbeeld naar het Europese Hof voor de Rechten van Mensen. Daar liggen tienduizenden verzoekschriften te wachten. Ik heb in 2011 een verzoekschrift ingediend bij de Inter-Amerikaanse mensenrechtencommissie voor onze cliënt Julio Poch die in Argentinië vastzit. (Poch is de Nederlands-Argentijnse piloot die ervan wordt verdacht tijdens het dictatoriale regime van Jorge Videla zogeheten doodsvluchten te hebben uitgevoerd; red.). De zaak is nog niet eens aan de beurt. Poch zit al bijna zes jaar vast. Doordat het recht toegankelijker wordt voor iedereen zet je de deur wel wagenwijd open voor een zondvloed aan zaken. Daarnaast is

het de vraag of burgers zich wel met opsporing moeten bezighouden. Burgeropsporing kan heel nuttig zijn, maar mensen die eigenstandig andere mensen via sociale media aanklagen, ik zeg niet dat het gebeurt, maar het kan en ik weet niet of dat een ontwikkeling is die ik van harte toejuich.”

KORT GEDING

Na een uur komt Carry Knoops-Hamburger binnen. Of het gesprek later deze week kan worden voortgezet. Over drie dagen dient een kort geding. Knoops moet dringend een brief schrijven, omdat de termijn heel kort is. Hij moet aan het werk. Meteen.

“Dan doen we het straks toch even...”, probeert hij nog, maar zij is onverbiddelijk. “De cliënt gaat voor.” ■

“ER ZOU EEN APARTE STRAFKAMER VOOR POLITIEAGENTEN MOETEN KOMEN”

Onlangs achtte de rechter in Rotterdam twee agenten schuldig aan (poging tot) doodslag van de Rotterdammer Mike Stok, maar ontsloeg hen van rechtsvervolging op grond van putatief noodweer. Weliswaar was van een concreet dreigende situatie geen sprake, maar dat bleek pas achteraf, oordeelde de rechtbank. Op het moment van de schietpartij hadden de agenten een gerechtvaardigde vrees dat het helemaal mis kon gaan. Eerder veroordeelde de Rechtbank Limburg een agent tot twee jaar cel wegens poging tot doodslag. Om meer uniformiteit in de strafmaten te krijgen, zou er een speciale strafkamer bij een rechtbank moeten komen, oppert advocaat Knoops. Hij maakt de vergelij-

king met de militaire kamer van de rechtbank in Arnhem waar militairen terecht staan. “Een aparte strafkamer zou een eenduidiger uitleg van de geweldsinstructie opleveren.” Hij verwijst hierbij naar de zaak Eric O. die zijn kantoor behandelde. Korpschef Gerard Bouman van de Nationale Politie ziet niets in aparte strafzaken voor politieagenten. Hij wil dat de wet wordt aangepast. Agenten die geweld gebruiken moeten volgens Bouman niet op grond van het commune strafrecht worden beoordeeld. In plaats daarvan zou de rechter moeten toetsen of de politieagent in kwestie zich heeft gehouden aan de regels die de ambtsinstructie aan het toepassen van geweld stelt.